

धोरण : 9

संस्कृत

11. वेदितव्यानि मित्राणि

स्वाद्याय

अनुवाद

वेदितव्यानि मित्राणि विजेयाश्चापि शत्रवः।

एतत् सुसूक्ष्मं लोकेऽस्मिन् हृश्यते प्राज्ञसम्मतम् ॥1॥

મિત્રોને જાણી લેવા જોઈએ અને શત્રુઓને પણ
ઓળખી લેવા જોઈએ.' આ દુનિયામાં આ બાબત ડાહ્યा-
સમજદાર માણસોને માન્ય ખુબ જ સુક્ષમ જણાય છે.

शत्रुरूपा हि सुहृदो मित्ररूपाश्च शत्रवः ।
सन्धितास्ते न बुध्यन्ते कामक्रोधवशं गताः ॥२॥

દુશ્મનનું રૂપ ધરાવતા મિત્રો અને મિત્રનું રૂપ ધરાવતા
દુશ્મનો હોથ છે. કામ અને ક્રોધને વશ થયા હોથ અને
(આપણી સાથે) જોડાવેલા તે બધા જાણી શકતા નથી.

नास्ति जातु रिपुर्नाम मित्रं नाम न विद्यते ।
व्यवहाराच्य जायन्ते मित्राणि रिपवस्तथा ॥३॥

ક्यारेय खरेखर कोઇ शत्रु होतो नथी अने खरेखर
कोઇ मित्र होतो नथी. व्यवहारथी मित्रो तेमજ शत्रुओ थाय છે.

यो यस्मिन् जीवति स्वार्थं पश्येत् पीडां न जीवति ।
स तस्य मित्रं तावत् स्याद् यावन्न स्याद् विपर्ययः ॥४॥

જે જીવતો હોય ત્યારે સ્વાર્થ (ગરૂપ) જુએ, દુઃખને
ન જુએ તે જીવે છે. તે તેનો મિત્ર ત્યાં સુધી હોય જ્યાં સુધી તે
અવળો ન હોય.

मित्रं च शत्रुतामेति कस्मिंश्चित् कालपर्यये ।

शत्रुश्च मित्रतामेति स्वार्थो हि बलवत्तरः ॥५॥

જ्यारे ક્રોઈ સમય પલટો થાય છે ત્યારે મિત્ર શત્રુ
બની જાય છે અને શત્રુ મિત્ર બની જાય છે. ખરેખર સ્વાર્થ
વધારે બળવાન હોય છે.

तन्मित्रं कारणं सर्वं विस्तरेणापि मे शृणु ।

कारणात् प्रियतामेति द्वेष्यो भवति कारणात् ॥6॥

એક માણસ દાનથી પ્રિય થાય છે અને બીજો માણસ
મધુર વચનથી પ્રિય બને છે. અન્ય માણસ મંત્ર, હોમ અને
જપથી કામ પાર પાડવા માટે ખુશ કરાય છે.

प्रियो भवति दानेन प्रियवादेन चापरः ।

मन्त्रहोमजपैरन्यः कार्यार्थं प्रीयते जनः ॥७॥

આપણા બે વચ્ચેની પ્રીતિ (એક) કારણથી કે બીજા
કારણથી ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે કારણ નષ્ટ થતાં પ્રીતિ
પલટાઈ જાય છે.

आत्मरक्षणतन्त्राणां सुपरीक्षितकारिणाम् ।

आपदो नोपपद्यन्ते पुरुषाणां स्वदोषजाः ॥१॥

પોતાના રક્ષણ માટે સ્વાધીન (અને) સારી રીત
ચકાસીને કાર્ય કરનારા લોકોને પોતાના દોષોને લીધે થતી
આપત્તિઓ આવતી નથી.

शत्रून् सम्यग् विजानाति दुर्बला ये बलीयसः ।

न तेषां चाल्यते बुद्धिः शास्त्रार्थकृतनिश्चया ॥10॥

જેઓ દુર્બળ હોઈ વધારે બળવાન શત્રુઓને સારી
રીતે જણે છે તેમની શાસ્ત્રના અર્થ – પ્રયોજનના આધારે
નક્કી કરાવેલા બુદ્ધિ હોય તોપણું ચલિત થતી નથી.

स्वाध्याय

प्रश्न 1. अधोलिखितेभ्यः विकल्पेभ्यः समुचितम् उतरं चिनुत ।

(1) कस्मात् मित्राणि रिपवः च जायन्ते ?

(क) शास्त्रज्ञानात्

(ख) व्यवहारात्

(ग) दैवात्

(घ) बुद्धिबलात्

(2) प्रध्वस्ते कारणस्थाने सा प्रीतिः _____ ।

(क) विनिवर्तते

(ख) जायते

(ग) वर्धते

(घ) दृश्यते

(3) आत्मरक्षणतन्त्राणां पुरुषाणां किं न उपपद्यते ?

(क) आपत्तिः

(ग) सम्पत्तिः

(ख) सुखम्

(घ) स्वार्थम्

(4) शत्रुभिरसम्बन्धे कः बलवत्तरः ?

(क) स्वदोषः

(ग) प्रियालापः

(ख) स्वार्थः

(घ) लोकः

(5) मित्रं कदा शत्रुताम् एति ?

(क) भाग्यक्षये

(ग) कालविपर्यये

(ख) मृत्युकाले

(घ) धनागमे

प्रश्न 2. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत-

(1) किंरूपः सुहृदः शत्रवः च?

➤ सुहृदः शत्रुरूपः शत्रवः च मित्ररूपः भवन्ति ।

(2) मित्राणि रिपवः च कथं जायन्ते?

➤ मित्राणि रिपवः च व्यवहारात् जायन्ते ।

(3) जनः कस्मात् प्रियताम् एति?

➤ जनः कारणात् प्रियताम् एति ।

(4) कीदृशानां पुरुषाणाम् आपदः न उपपद्यन्ते?

➤ आत्मरक्षणतन्त्राणाम् सुपरीक्षितकरिणाम् पुरुषाणाम् आपदः
न उपपद्यन्ते।

(5) यः शत्रून् सम्यग् विजानाति तस्य किं भवति?

➤ यः शत्रून् सम्यग् विजानाति तस्य शास्त्रार्थकृतनिश्चया
बुद्धिः दुर्बला अपि न चाल्यते ।

प्रश्न 3. समासप्रकारं लिखत-

(1) प्राज्ञसन्मतम्	-	षष्ठी तत्पुरुष समास
(2) कालपर्यये	-	षष्ठी तत्पुरुष समास
(3) कामक्रोधौ	-	इतरेतर द्वन्द्व समास
(4) मन्त्रहोमजपैः	-	इतरेतर द्वन्द्व समास

प्रश्न

4. उदाहरणानुसारं शब्दरूपैः रिक्तस्थानानि पूर्यत -

उदा., मित्रम्

(1) पीडाम

(2) लोके

(3) दानेन

(4) कारणात्

मित्रे

पीडे

लोकयोः

दानाभ्याम्

कारणाभ्याम्

मित्राणि

पीडाः

लोकेषु

दानैः

कारणेभ्यः

પ્રશ્ન 5. ઉદાહરણાનુસારં પ્રદત્તાન् શબ્દાન् આધૃત્ય વાક્યરચનાં કુરુત-

ઉદાહરણમ् : બાણ ઇણોપાય . (બાલ, ફલ, ખાદ)

➤ બાલાઃ ફલાનિ ખાદન્તિ ।

(1) મેઘના પાણી પીએ છે. (મેઘના, જલ, પા-પિબ)

➤ મેઘના જલં પિબતિ ।

(2) અધીશ પુસ્તક વાંચે છે. (અધીશ, પુસ્તક, પઠ)

➤ અધીશઃ પુસ્તકં પઠતિ ।

(3) સાપ દરમાં જથ છે. (સર્પ, બિલ, ગમ્-ગચ્છ)

➤ સર્પઃ બિલં ગચ્છતિ ।

(4) અનિલા અમિતને બોલાવે છે. (અનિલા, અમિત, આ + હવે-હવય)

➤ અનિલા અમિતમ् આહવયતિ ।

(5) આર્ધ ગુરુને નમન કરે છે. (આર્ધ, ગુરુ, નમ)

➤ આર્ધઃ ગુરું નમતિ ।

પ્રશ્ન 6. અધોલિખિતાનાં પ્રશ્નાનામ् ઉત્તરાણિ ગુર્જરભાષાયાં લિખત

(1) મહાભારતકારે શત્રુ અને મિત્ર થવાનું કારણ શું બતાવ્યું છે ?

ઉત્તર : મહાભારતકાર મહારિ વેદવ્યાસે વ્યવહારને શત્રુ અને મિત્ર થવાનું કારણ બતાવ્યું છે.

(2) મિત્ર શા માટે શત્રુ થઈ જતો હોય છે ?

ઉત્તર : ક્યારેક સમય પલટાઈ જાય ત્યારે સ્વાર્થને કારણે મિત્ર પણ શત્રુ થઈ જાય છે, કારણ કે સ્વાર્થ વધારે બળવાન હોય છે.

(3) આપત્તિમાં પણ કોની બુદ્ધિ વિચલિત થતી નથી ?

ઉત્તર : જેઓ બળવાન શત્રુઓને સારી રીતે ઓળખતા હોય છે
તેમની શાસ્ત્રના આધારે નક્કી કરાયેલી બુદ્ધિ વિચલિત થતી નથી.

प्रश्न ७. श्लोकपुर्ती कुरुत-

(1) नास्ति जातु रिपुर्नाम् मित्रं नाम न विद्यते ।

व्यवहाराच्य जायन्ते मित्राणि रिपवस्तथा।

(2) आत्मरक्षणतन्त्राणां सुपरीक्षितकरिणाम् ।

आपदो नोपपद्यन्ते पुरुषाणां स्वदोषजाः।

Thanks

For watching